

ความเป็นหุ้นส่วนเชิงพื้นที่ในการพัฒนาเศรษฐกิจฐานรากระหว่างมหาวิทยาลัยกับท้องถิ่น

Place-based Partnerships for Grassroots Economic Development between Universities and Local Communities

ยุทธพงษ์ จักรคม¹ และสมศักดิ์ ศรีสันติสุข²
Yuttaphong Jakkhom and Somsak Srisontisuk

Received: July 16, 2025

Revised: September 09, 2025

Accepted: September 10, 2025

บทคัดย่อ

บทความนี้มุ่งศึกษาความเป็นหุ้นส่วนเชิงพื้นที่ในการพัฒนาเศรษฐกิจฐานรากระหว่างมหาวิทยาลัยกับท้องถิ่น ซึ่งการบริการวิชาการแก่สังคมเป็นอีกพันธกิจหนึ่งของมหาวิทยาลัยในการพัฒนาท้องถิ่นที่มุ่งเป้าไปสู่การมีพัฒนาแบบภาคีเครือข่ายระหว่างมหาวิทยาลัยกับท้องถิ่นนำไปสู่ความยั่งยืน ในรูปแบบ “ความเป็นหุ้นส่วนเชิงพื้นที่” โดยใช้องค์ความรู้ทางวิชาการในการขับเคลื่อนการดำเนินการร่วมกัน ซึ่งเป็นภาพสะท้อนของกลุ่มผู้ที่มีส่วนได้และส่วนเสียในการทำงานร่วมกันของทุกภาคส่วนที่เป็นกลไกการขับเคลื่อนการจัดการทรัพยากรในพื้นที่ เป็นภาคีหุ้นส่วนในการทำงานร่วมกัน มีบทบาทหน้าที่ของแต่ละภาคีหุ้นส่วนเชื่อมประสานกันสู่เป้าหมายเดียวกัน และบูรณาการการทำงานร่วมกันแบบหุ้นส่วนของทุกภาคส่วนเพื่อการพัฒนาเศรษฐกิจฐานรากของท้องถิ่นนำไปสู่ความยั่งยืน

คำสำคัญ: ความเป็นหุ้นส่วนเชิงพื้นที่, เศรษฐกิจฐานราก, มหาวิทยาลัย, ท้องถิ่น

¹⁻² มหาวิทยาลัยขอนแก่น; Khon Kaen University

Corresponding author, e-mail: yuttaphongja@kkumail.com

Abstract

This article aimed to examine place-based partnerships in the development of the grassroots economy between universities and local communities. Academic service to society was regarded as an essential mission of universities in local development, which sought to achieve collaborative progress through university–community networks toward sustainability in the form of “place-based partnerships.” Academic knowledge was employed to drive joint actions, reflecting the participation of stakeholders working together as mechanisms for resource management within the area. These partnerships engaged in collaborative efforts, with each partner assuming specific roles that were interconnected toward a common goal. The integration of cooperative work among all sectors contributed to the development of the grassroots economy in local communities, ultimately leading to sustainability.

Keywords: Place-based Partnerships, Grassroots Economy, University, Community

บทนำ

ในปัจจุบันหลายมหาวิทยาลัยเริ่มปรับรูปแบบการให้บริการวิชาการสู่สังคม ที่อาศัยองค์ความรู้ทางวิชาการซึ่งเป็นสินทรัพย์ในการส่งเสริมการพัฒนาท้องถิ่นที่สถาบันตั้งอยู่ ผ่านการดำเนินงานในรูปแบบความเป็นหุ้นส่วนเชิงพื้นที่ระหว่างมหาวิทยาลัยกับท้องถิ่น (University Community Partnership: UCP) โดยเป็นโอกาสในการพัฒนาที่จะนำไปสู่การบรรลุเป้าหมายร่วมกัน ในมุมมองของ “ทุนที่มีส่วนร่วม” ที่เห็นถึงความสำคัญของการเชื่อมโยงภารกิจที่เอื้อต่อความสัมพันธ์ที่เป็นประโยชน์ร่วมกันได้ (Barker, 2004) ซึ่งการขับเคลื่อนท้องถิ่นจำเป็นต้องอาศัยองค์ความรู้ทางวิชาการ ผู้นำชุมชน นักปราชญ์ นักศึกษา คณาจารย์ และบุคลากรที่มีความเชี่ยวชาญ และทรัพยากรที่เป็นประโยชน์ต่อทั้งสองฝ่าย (Mosier & Ruxton, 2018) มหาวิทยาลัยหลายแห่งจึงส่งเสริมการพัฒนาพื้นที่ผ่านการทำวิจัยในการส่งเสริมพัฒนาพื้นที่อย่างเป็นระบบ การพัฒนาหลักสูตรจากการลงพื้นที่โดยการสอดแทรกเนื้อหาการพัฒนาท้องถิ่น และเข้าร่วมเป็นพันธมิตรหุ้นส่วนสังคมเพื่อส่งเสริมความยั่งยืนในพื้นที่ (Probst, 2022) ซึ่งการเป็นหุ้นส่วนในพื้นที่ของท้องถิ่นนับว่าเป็นทิศทางสำคัญอย่างมากในการแก้ปัญหาในท้องถิ่นประเภทต่าง ๆ เช่น ความเหลื่อมล้ำทาง

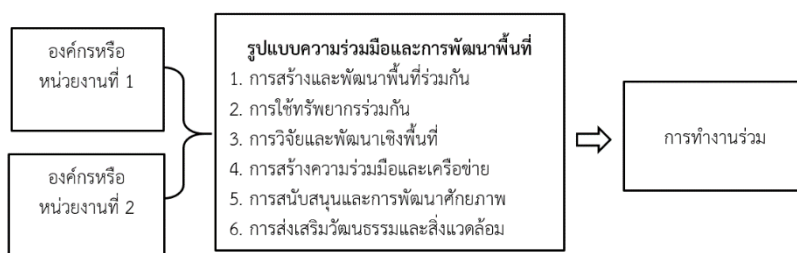
สังคม ปัญหาความยากจน การยกระดับมาตรฐานค่าครองชีพ (Standard of Living) และความเป็นอยู่ของคนในพื้นที่ (Well-being) ให้ดีขึ้น อีกทั้งยังช่วยให้เกิดการใช้ทรัพยากรร่วมกันอย่างคุ้มค่า (ไททัศน์ มาลา, 2561; Holliday, et al., 2015; Compare, et al., 2022) ที่จะนำไปสู่การพัฒนาาร่วมกัน ในรูปแบบการบริหารจัดการที่ดี (Good Governance) โดยการส่งเสริมให้เกิดความร่วมมือกันในทุกระดับ มีความรับผิดชอบต่อสาธารณะ และมีความโปร่งใสในการบริหารจัดการ (Pagunuran, 2019) ทุกฝ่ายเข้ามามีส่วนร่วมในการดำเนินงานพัฒนาร่วมกัน

มหาวิทยาลัยมีบทบาทในการขับเคลื่อนท้องถิ่นในพื้นที่ที่ตั้งอยู่ถือเป็นอีกภารกิจหนึ่งของมหาวิทยาลัยในการให้บริการวิชาการแก่สังคมโดยเฉพาะการเข้าไปมีส่วนร่วมเพื่อการขับเคลื่อนชุมชนท้องถิ่น จากข้อมูล Engagement Conference 2017 ที่ปรับโฉมให้มหาวิทยาลัยมุ่งเน้นเป็น “เสาหลัก” ในพื้นที่แบบ “หุ้นส่วนเชิงพื้นที่” (Place-based Partnership) เพื่อร่วมแก้ไขปัญหาและพัฒนาพื้นที่จากที่มหาวิทยาลัยตั้งอยู่ในพื้นที่เป็นแหล่งบ่มเพาะองค์ความรู้ทางวิชาการที่เปรียบดัง “สมอเรือ” (Anchor) ปักหลักอยู่ในพื้นที่ร่วมเป็นหุ้นส่วนการพัฒนาและแก้ไขปัญหาาร่วมกับท้องถิ่น (วิจารณ์ พานิช, 2561) ทั้งนี้ การขับเคลื่อนการมีส่วนร่วมโดยอาศัยความเชี่ยวชาญระหว่างมหาวิทยาลัยกับท้องถิ่นที่เน้นความเป็นหุ้นส่วนเชิงพื้นที่ในการนำไปสู่กระบวนการเปลี่ยนแปลงท้องถิ่นและมุ่งเน้นการวางแผนแบบมีส่วนร่วม การเสริมสร้างพลัง การพัฒนาในระดับฐานราก และการดำเนินการร่วมกันเป็นการขับเคลื่อนท้องถิ่นให้เกิดการพัฒนาที่ยั่งยืน (Lydon & Garcia 2015) โดยการใช้พื้นที่เป็น “ห้องทดลองเพื่อความยั่งยืนของเมือง” ที่มีการบูรณาการจากองค์ความรู้วิชาการของท้องถิ่นและพัฒนาทรัพยากรในพื้นที่ในการพัฒนาท้องถิ่นอย่างยั่งยืน และเป็นพื้นที่ที่เกิดการแลกเปลี่ยนความรู้และการแสวงหา “ความแปลกใหม่” ที่สามารถสร้างความร่วมมือระหว่างมหาวิทยาลัยกับท้องถิ่น อีกทั้งยังเป็นแหล่งบ่มเพาะนวัตกรรมแนวปฏิบัติด้านความยั่งยืนเพื่อพัฒนาแนวคิดใหม่ ๆ ที่จะสร้างนวัตกรรม ความคิดสร้างสรรค์และส่งเสริมการเติบโตของสังคม (Goddard, et al., 2018) ตามแนวคิดของพันธกิจมหาวิทยาลัยเพื่อสังคม (University Engagement) ที่เป็นจุดเปลี่ยนของการทำงานของมหาวิทยาลัยกับสังคม โดยการเปลี่ยนแปลงดังกล่าวทำให้มหาวิทยาลัยจำเป็นต้องทำงานด้วยความรับผิดชอบต่อสังคม โดยการส่งเสริมความเท่าเทียมทางโอกาส มุ่งเน้นความต้องการของสังคมตลอดจนร่วมแก้ไขปัญหาเศรษฐกิจ สังคม และสิ่งแวดล้อมเพื่อประโยชน์ของท้องถิ่น และสังคม

บทความนี้ จึงศึกษารูปแบบความเป็นหุ้นส่วนเชิงพื้นที่ในการพัฒนาเศรษฐกิจฐานรากที่นำไปสู่ความยั่งยืนในมุมมองของมหาวิทยาลัยกับท้องถิ่นต่างมีบทบาทความร่วมมือในการพัฒนา ร่วมกัน ที่อาศัยองค์ความรู้ทางวิชาการ และทรัพยากรในพื้นที่ร่วมกัน ย่อมก่อให้เกิดรูปแบบการพัฒนาที่ตอบสนองต่อบริบทพื้นที่

ความเป็นหุ้นส่วนเชิงพื้นที่

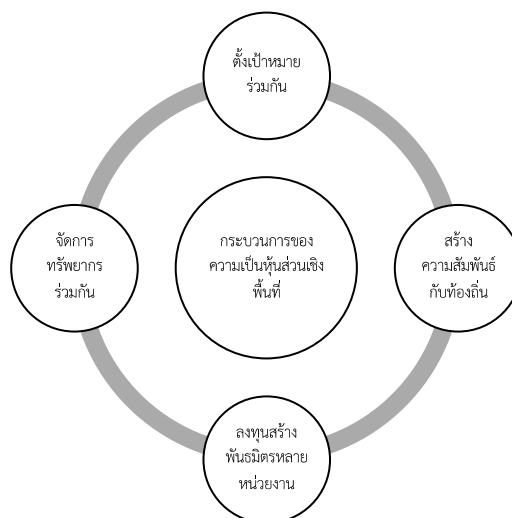
ปัจจุบันรูปแบบการทำงานร่วมกันขององค์กรเป็นรูปแบบการบริหารที่หลายหน่วยงาน มีการดำเนินงานร่วมกัน โดยอาศัยความรู้ความเชี่ยวชาญตามบริบทของแต่ละหน่วยงานในการเชื่อม ประสานให้การดำเนินงานบรรลุผลตามเป้าหมายร่วมกัน ซึ่งอาจมีชื่อเรียกที่แตกต่างกันออกไป เช่น การบูรณาการ การมีส่วนร่วม ภาคิเครือข่าย ภาคิหุ้นส่วน เครือข่ายการมีส่วนร่วม หุ้นส่วน สหกรณ์ การบริหารแบบมีส่วนร่วม เป็นต้น โดยการมีส่วนร่วมคำจำกัดความมีจำนวนมากขึ้นอยู่กับ นักวิชาการที่ได้ให้ความหมาย (วิลาสินี ชูทอง, 2563) ซึ่งความหมายของความเป็นหุ้นส่วนเชิงพื้นที่ (Place-based Partnerships) เป็นอีกความร่วมมือของหน่วยงานที่ต้องการมุ่งเน้นเพื่อการพัฒนา ในพื้นที่ร่วมกันโดยอาศัยทรัพยากรในการบริหารร่วมกัน แต่เนื่องจากการศึกษาแนวคิดความเป็น หุ้นส่วนเชิงพื้นที่ในประเทศไทยยังมีอยู่น้อยนัก สิ่งที่ผู้เขียนสามารถค้นพบจากเอกสาร งานวิจัยและ บทความทางวิชาการที่มีนักวิชาการได้ศึกษาไว้ส่วนใหญ่จะเป็นการศึกษาในเรื่องของความเป็น หุ้นส่วน ภาคิหุ้นส่วน ภาคิเครือข่าย เป็นต้น แต่มีเอกสารวิชาการบางส่วนในประเทศไทยที่ได้ กล่าวถึงความเป็นหุ้นส่วนเชิงพื้นที่หรือภาคิหุ้นส่วน ทั้งนี้ ยังคงขาดสาระสำคัญที่ยังไม่ครอบคลุมใน ประเด็นที่ ฉะนั้นเรื่องดังกล่าวถือว่าเป็นเรื่องใหม่ที่จะกล่าวถึงความเป็นหุ้นส่วนเชิงพื้นที่ต่อไป โดย คำว่าหุ้นส่วน (Partnership) เป็นรูปแบบการบริหารงานหรือการดำเนินการหรือกิจกรรมต่าง ๆ ร่วมกันขององค์กรหรือบุคคลที่มีตั้งแต่ 2 คนขึ้นไป โดยการมีความรับผิดชอบ มีการแบ่งผลประโยชน์ ตามที่ตกลงกัน ซึ่งการมีส่วนร่วมนับตั้งแต่การเข้าไปเกี่ยวข้องบางส่วน การเข้าไปมีส่วนร่วมโดยมี ผลประโยชน์และไม่มีผลประโยชน์ ไปถึงขั้นมีส่วนได้ส่วนเสียแบ่งปันผลประโยชน์ความรับผิดชอบ และความเสียร่วมกันในรูปแบบหุ้นส่วน เช่น การเป็นหุ้นส่วนในองค์กรธุรกิจ หุ้นส่วนในการ ดำเนินงาน อาจเป็นหุ้นส่วนในรูปแบบต่าง ๆ ได้แก่ การร่วมทุน การร่วมสัมปทาน การได้หรือ ลิขสิทธิ์ การทำบันทึกข้อตกลงร่วมกันระหว่างองค์กร สามารถอธิบายได้ดังแผนภาพที่ 1

ภาพที่ 1 กระบวนการทำงานร่วมกันในหุ้นส่วนเชิงพื้นที่ ที่มา: ปรับปรุงจาก Tennyson (2005)

กระบวนการของความเป็นหุ้นส่วนเชิงพื้นที่

การทำงานระหว่างภาคส่วนเป็นความท้าทายในการทำงานเป็นอย่างมากเนื่องจากแต่ละองค์กรมีวัฒนธรรมของการดำเนินงานที่แตกต่างกัน ซึ่งการดำเนินงานในรูปแบบความเป็นหุ้นส่วนเชิงพื้นที่เป็นข้อตกลงของหน่วยงานในพื้นที่ที่เริ่มจากการขับเคลื่อนในระดับชุมชนท้องถิ่นหรือจากล่างขึ้นบน (Bottom-up) ที่ตระหนักถึงการมีส่วนร่วมและการเชื่อมโยงการทำงานร่วมกันในทิศทางที่ดีขึ้น และส่วนหนึ่งมาจากรูปแบบบนลงล่าง (Top-down) ที่เป็นนโยบายโดยใช้งบประมาณในการขับเคลื่อน โดยสิ่งสำคัญของทุกภาคส่วนที่เข้าร่วมเป็นหุ้นส่วนในพื้นที่จำเป็นต้องได้รับความร่วมมือสนับสนุนจากทุกภาคส่วนเพื่อการขับเคลื่อนการดำเนินงานร่วมกัน ดังนั้น แนวทางในการสร้างและพัฒนาความเป็นหุ้นส่วนเชิงพื้นที่ ดังภาพที่ 2

ภาพที่ 2 กระบวนการของความเป็นหุ้นส่วนเชิงพื้นที่

1. การตั้งเป้าหมายร่วมกัน เน้นความเข้าใจที่ชัดเจนและร่วมกันตั้งเป้าหมายไปในทิศทางเดียวกันเพื่อเกิดผลประโยชน์ร่วมกันในการพัฒนาพื้นที่ โดยผู้นำจำเป็นต้องสร้างข้อตกลงร่วมกันที่ดำเนินการผลักดันภารกิจให้ประสบความสำเร็จ เสริมแรงการขับเคลื่อนในการกำกับติดตาม โดยมีกรอบการทำงานแบบหุ้นส่วนเชิงพื้นที่ มุ่งเน้นการพัฒนาพื้นที่ให้เกิดประโยชน์สูงสุด

2. การสร้างความสัมพันธ์กับท้องถิ่น การสร้างความสัมพันธ์กับท้องถิ่นในพื้นที่ที่ตั้งเป็นกระบวนการที่มีความสำคัญในการสร้างความเชื่อใจระหว่างหน่วยงาน พร้อมทั้งการสร้างแรงจูงใจให้กับอาจารย์ บุคลากร ตลอดจนนักศึกษา ให้มีวัฒนธรรมในการรับใช้สังคม ผ่านการทำวิจัยการพัฒนาพื้นที่ โครงการพัฒนา และงานบริการรับใช้สังคม ตลอดจนพัฒนาหลักสูตรที่เชื่อมโยงกับท้องถิ่นในแต่ละด้าน ขณะเดียวกันท้องถิ่นเปิดกว้างในพื้นที่ให้มหาวิทยาลัยเข้าไปเป็นส่วนหนึ่งของการพัฒนาผ่านหน่วยงานท้องถิ่น และร่วมกันพัฒนาโดยอาศัยองค์ความรู้ด้านวิชาการ ดังนั้น การมีความสัมพันธ์ระหว่างหน่วยงานย่อมเป็นตัวแปรสำคัญในการมุ่งสู่ให้เกิดความเป็นหุ้นส่วนมากยิ่งขึ้น ซึ่งมีองค์ประกอบดังนี้

2.1 ร่วมกันกำหนดเป้าหมายร่วมกันสำหรับความสัมพันธ์ระหว่างมหาวิทยาลัยกับคนในท้องถิ่น

2.2 พัฒนา ฝึกอบรม เสริมสร้างความเชี่ยวชาญร่วมกัน

2.3 การรวบรวมข้อมูลเชิงลึกจากนักปราชญ์ในชุมชนเพื่อเข้าใจผลพื้นที่สู่การขับเคลื่อนโครงการพัฒนา

2.4 ส่งเสริมวิธีการทำงานร่วมกันที่ช่วยให้องค์กรพันธมิตรตอบสนองต่อข้อมูลเชิงลึกที่ได้จากการทำงานอย่างใกล้ชิดกับคนในท้องถิ่นและชุมชน

3. การสร้างพันธมิตรระหว่างภาคส่วน การสร้างพันธมิตรหลายหน่วยงานเป็นการเชื่อมโยงภารกิจที่ครอบคลุมทุกองค์กรและผู้มีส่วนได้ส่วนเสียในวงกว้างที่เกี่ยวข้องกับหน่วยงานและภาคส่วนต่าง ๆ เช่น ภาครัฐ องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ภาคส่วนอาสาสมัคร ประชาชนในท้องถิ่น และอื่น ๆ ที่เข้าร่วมเป็นส่วนหนึ่งของภารกิจ สามารถผลักดันภาคกิจให้เกิดผลความสำเร็จ โดยเฉพาะหน่วยงานในท้องถิ่นที่มีหน้าที่รับผิดชอบในหน้าที่ในการดูแลประชาชนในพื้นที่ที่สามารถนำไปสู่การพัฒนาในด้านต่าง ๆ เช่น ด้านสาธารณสุข การดูแลสุขภาพผู้สูงอายุ การบริการเด็กปฐมวัย การบริการสำหรับเด็ก ที่อยู่อาศัย และด้านสิ่งแวดล้อม ซึ่งมีบทบาทสำคัญในการกระตุ้นเศรษฐกิจในการพัฒนาท้องถิ่นให้เกิดความเข้มแข็ง และมหาวิทยาลัยในพื้นที่

4. การจัดการทรัพยากรร่วมกัน การเป็นหุ้นส่วนเชิงพื้นที่ที่สามารถช่วยสร้างวิธีการแบบมีส่วนร่วมมากขึ้นในการจัดการทรัพยากร ซึ่งเป็นแนวคิดเกี่ยวกับการจัดการทรัพยากรสาธารณะที่ทุก

คนสามารถใช้ประโยชน์ร่วมกัน โดยจะต้องมีการกำหนดให้เป็นแนวปฏิบัติร่วมกันในการใช้ประโยชน์ และการดูแลรักษาทรัพยากรร่วมกันอย่างยั่งยืน (อดิศร ภูสาระ, 2564) อันเป็นแนวคิดของ Elinor Ostrom นักเศรษฐศาสตร์การเมือง กล่าวว่า การจัดการทรัพยากรร่วม จะต้องมีการกำหนดกฎกติกาตั้งแต่การกำหนดขอบเขตด้านพื้นที่และรูปแบบการใช้ประโยชน์จากทรัพยากรร่วมกัน (Common-Pool Resource: CPR) ที่จะสามารถสร้าง พัฒนา อนุรักษ์ พื้นฟูให้กลับมาคงเดิมหรือมีสภาพที่ดีกว่าเดิมได้

ดังนั้น กระบวนการของความเป็นหุ้นส่วนเชิงพื้นที่ เป็นการดำเนินงานแบบองค์รวมที่ประสานความร่วมมือกันแบบหุ้นส่วนเข้ามาร่วมพัฒนาและสร้างการเปลี่ยนแปลงให้เกิดกับชุมชน โดยทุกภาคส่วนมีส่วนร่วมในการกำหนด ตั้งแต่ชุมชนท้องถิ่นไปจนถึงภาครัฐ ที่ต่างต้องให้ความสำคัญในการพัฒนา ดังจะเห็นได้ว่าหุ้นส่วนเชิงพื้นที่เป็นการดำเนินการเพื่อการใช้ประโยชน์จากทรัพยากรที่มีอยู่ในพื้นที่อย่างมีประสิทธิภาพมากขึ้น ซึ่งมีลำดับความสำคัญเฉพาะของการเป็นหุ้นส่วนเชิงพื้นที่แต่ละแห่งจะแตกต่างกันไปขึ้นอยู่กับวิสัยทัศน์และเป้าหมาย โดยหุ้นส่วนในท้องถิ่นมีหน้าที่ทั่วไป รวมถึงความเข้าใจและการทำงานร่วมกับท้องถิ่น การเข้าร่วมและประสานงานบริการการจัดการกับปัจจัยทางสังคมและเศรษฐกิจที่มีผลต่อความเป็นอยู่ที่ดี และการสนับสนุน คุณภาพ และความยั่งยืนของบริการในท้องถิ่น ซึ่งสะท้อนให้เห็นถึงวิธีการที่เป็นหุ้นส่วนเชิงพื้นที่ที่มีศักยภาพสูงสุดในการเพิ่มมูลค่าให้มากกว่าและเหนือกว่าการมีส่วนร่วมของแต่ละองค์กรหรือทั้งระบบ

ตารางที่ 1 จุดประสงค์ของการเป็นหุ้นส่วนเชิงพื้นที่ระหว่างมหาวิทยาลัยกับชุมชนท้องถิ่น

จุดประสงค์	การดำเนินการ
การพัฒนาท้องถิ่น	มหาวิทยาลัยสามารถนำความรู้ ทรัพยากร และเทคโนโลยีที่มีมาช่วยพัฒนาชุมชนท้องถิ่นในด้านต่าง ๆ เช่น เศรษฐกิจ สังคม สิ่งแวดล้อม และการศึกษา
การเรียนรู้เชิงประสบการณ์	นักศึกษาและคณาจารย์จะได้รับโอกาสในการเรียนรู้และปฏิบัติงานในสภาพแวดล้อมจริง ซึ่งช่วยเพิ่มทักษะและประสบการณ์ที่เป็นประโยชน์ในอนาคต
การวิจัยและนวัตกรรม	ความร่วมมือกันสามารถนำไปสู่การวิจัยและพัฒนาโครงการใหม่ ๆ ที่ตอบสนองต่อความต้องการและปัญหาของชุมชนท้องถิ่น
การสร้างเครือข่ายและความสัมพันธ์	1. การทำงานร่วมกันช่วยเสริมสร้างความสัมพันธ์ที่กระชับระหว่างมหาวิทยาลัยและชุมชน สร้างเครือข่ายความร่วมมือที่มีความแข็งแกร่งและยั่งยืน

จุดประสงค์	การดำเนินการ
	2. การจัดตั้งโครงการร่วม มหาวิทยาลัยสามารถสร้างโครงการที่ตอบสนองต่อความต้องการของชุมชน เช่น โครงการพัฒนาทักษะการทำงาน การศึกษาเสริมสำหรับเด็กและผู้ใหญ่ หรือโครงการสุขภาพชุมชน โดยการสร้างเครือข่ายและความสัมพันธ์ระหว่างมหาวิทยาลัยและชุมชนอย่างยั่งยืนนั้น ต้องอาศัยความร่วมมือ ความเข้าใจ และการสื่อสารที่ดี ทั้งนี้ เพื่อให้เกิดประโยชน์สูงสุดและการพัฒนาที่ยั่งยืนในระยะยาว
การส่งเสริมความรับผิดชอบต่อสังคม	มหาวิทยาลัยมีบทบาทสำคัญในการสร้างสังคมที่ยั่งยืน การทำงานร่วมกับชุมชนช่วยส่งเสริมการมีส่วนร่วมและการรับผิดชอบต่อสังคมในทุกระดับ
การพัฒนาเศรษฐกิจและอาชีพ	มหาวิทยาลัยสามารถเป็นแหล่งทรัพยากรที่สำคัญในการพัฒนาทักษะและสร้างโอกาสการจ้างงานให้กับคนในชุมชน
การส่งเสริมวัฒนธรรมและประเพณี	ความร่วมมือสามารถช่วยอนุรักษ์และส่งเสริมวัฒนธรรม ประเพณี และวิถีชีวิตของชุมชนท้องถิ่นให้คงอยู่และเป็นที่รู้จักมากขึ้น

ลักษณะสำคัญของหุ้นส่วนเชิงพื้นที่ระหว่างมหาวิทยาลัยกับท้องถิ่น

รูปแบบความเป็นหุ้นส่วนระหว่างมหาวิทยาลัยและท้องถิ่นว่าเป็นแนวคิดที่อาศัยความร่วมมืออย่างลึกซึ้งในภาคีเครือข่ายในการส่งเสริมการพัฒนาพื้นที่ให้บรรลุเป้าหมาย (Enos & Morton, 2003) โดยการใช้องค์ความรู้ที่ผ่านการบ่มเพาะของสถาบันอุดมศึกษาเอื้ออำนวยการพัฒนา เพิ่มศักยภาพท้องถิ่น สอดรับกับแนวคิดการบริหารจัดการองค์รภาครัฐแนวใหม่ที่ใช้กลไกตลาดและมหาวิทยาลัยเข้าไปมีส่วนร่วมในการพัฒนาประสิทธิภาพการพัฒนาท้องถิ่น จากรูปแบบการพัฒนาของหลายประเทศนำไปใช้ในการบริหารท้องถิ่น (หจวน ชูเพ็ญ, 2551) โดยแนวคิดของการบริหารแบบภาคีหุ้นส่วน (Management Partnership) เป็นอีกหนึ่งแนวคิดที่มีลักษณะของการบริหารแบบบูรณาการร่วมกัน ทั้งนี้ ลักษณะสำคัญของภาคีหุ้นส่วนมักเกี่ยวข้องกับความสัมพันธ์ระหว่างองค์การที่มีขอบเขตชัดเจน ดังนั้น การดำเนินงานของหุ้นส่วนเชิงพื้นที่จึงเป็นลักษณะความสัมพันธ์ระหว่างองค์การอย่างเป็นทางการ ซึ่งออกมาในรูปของการกำหนดนโยบาย วิสัยทัศน์ หรือกระบวนการทัศน์ของผู้นำองค์การต่าง ๆ ร่วมกัน โดยผ่านมติที่ประชุมร่วมกัน เพื่อให้งานสำเร็จ ลุล่วงไปได้อย่างมีประสิทธิภาพ และนำไปสู่การทำงานที่ใกล้ชิดลงเป็นผู้มีส่วนได้ ส่วนเสียร่วมกัน (สาริศา เจนเขว่า และเสวียน เจนเขว่า, 2562) ซึ่งสรุปลักษณะสำคัญของหุ้นส่วนเชิงพื้นที่มีดังนี้

- 1) ระบบและกลไกการขับเคลื่อนการบริหารจัดการทรัพยากรในพื้นที่ร่วมกัน
- 2) การสร้างเครือข่ายการทำงานที่อยู่ในพื้นที่เป็นฐานหลักร่วมกัน
- 3) เป้าหมายชัดเจน ขอบข่ายการทำงาน บทบาทหน้าที่ของแต่ละส่วนไม่ทับซ้อน แต่สอดคล้องกันและกัน
- 4) มีหุ้นส่วนได้ส่วนเสียร่วมกันอย่างแท้จริง เช่น ทรัพยากรในพื้นที่ งบประมาณ เครื่องมือ คน การจัดการ ความรู้ ผลประโยชน์ เป็นต้น
- 5) ท้องถิ่นมีระบบบริหารจัดการตนเอง พึ่งพาตนเอง พึ่งพากันเอง ร่วมคิด ร่วมทำ ร่วมแก้ปัญหา ร่วมสร้างประโยชน์ ร่วมติดตามประเมินผล ร่วมกันพัฒนาชุมชนท้องถิ่น

อีกทั้งความเป็นหุ้นส่วนเชิงพื้นที่ระหว่างมหาวิทยาลัยกับชุมชนท้องถิ่นชี้ให้เห็นถึงความสำคัญของการกำหนดแนวคิดใหม่เกี่ยวกับการสร้างร่วมมือระหว่างมหาวิทยาลัยและชุมชนในฐานะเจ้าของพื้นที่ที่เอื้อต่อความสัมพันธ์ที่เป็นประโยชน์ร่วมกันและเข้าถึงได้ ซึ่งสถาบันอุดมศึกษาหรือมหาวิทยาลัยควรเป็นตัวแปรสำคัญในการใช้องค์ความรู้ทางวิชาการที่จะเป็นส่วนหนึ่งในการพัฒนาท้องถิ่นในทุกมิติร่วมกับชุมชน (Porter, 2015) ตลอดจนการดำเนินการที่ส่งเสริมความยั่งยืนของชุมชน (Loh, 2016) และความต้องการของชุมชน (Groulx, et al., 2021) ผ่านการจัดทำข้อตกลง (MOU) ที่กำหนดขึ้นร่วมกัน นอกจากนี้ Rickett (2002) กล่าวว่า ความเป็นหุ้นส่วนเป็นการอาศัยจุดแข็งของกันและกันบนฐานของความเข้าใจและไว้วางใจในการดำเนินงานเพื่อบ่มไปสู่เป้าหมายเดียวกัน ที่จะเพิ่มขีดความสามารถในการสร้างผลประโยชน์ร่วมกันในระยะยาว นอกจากนั้น “การมีส่วนร่วม” (Collaborative) เป็นความสัมพันธ์อย่างลึกซึ้งกับความเชื่อในเรื่อง “ความเป็นปัจเจก” (Individualism) ที่สามารถสร้างร่วมมือในการพัฒนาไปสู่ความสำเร็จโดยการประยุกต์ใช้เพื่อให้เกิดประสิทธิผลในการสร้างความสัมพันธ์อย่างยั่งยืน ความร่วมมือถือเป็นเรื่องสำคัญและจำเป็นสำหรับการทำงานแบบเข้าไปมีส่วนร่วมทางการบริหารอย่างมากในปัจจุบัน (สุพัฒพงศ์ แยมอิม, 2564) โดยเป็นแนวคิดที่ชี้ให้เห็นว่าการทำงานแบบหุ้นส่วนเชิงพื้นที่ที่มีความเกี่ยวข้องและเชื่อมโยงกับแนวคิดความร่วมมือเป็นอย่างมากเนื่องจากการทำงานจำเป็นต้องอาศัยความร่วมมือจากภาคส่วนต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้อง โดยเฉพาะในการทำงานของท้องถิ่นเป็นการบริหารงานควบคู่ไปกับการพัฒนาที่มุ่งเป้าเชิงพื้นที่ สอดคล้องกับแนวคิดความสัมพันธ์ระหว่างองค์การเป็นแนวคิดในยุคการจัดการแบบมนุษยนิยมระบบเปิด ที่องค์การเป็นระบบเปิดมีความสัมพันธ์กับสิ่งแวดล้อมภายนอก เชื่อมโยงกับองค์การอื่นภายนอกมากยิ่งขึ้นและมีความสามารถในการปรับตัว เพื่อความอยู่รอดขององค์การที่จะต้องเข้าใจเหตุผลในการสร้างความสัมพันธ์ระหว่างองค์การ ลักษณะ/รูปแบบ และประสิทธิผลของการมีความสัมพันธ์ระหว่างองค์การ ซึ่ง Provan & Kenis (2008) ได้กล่าวถึง

รูปแบบการกำกับดูแลของเครือข่าย (Forms of network governance) ว่าเครือข่ายทั้งหมดต้องได้รับการจัดโครงสร้างเพื่อให้ประสบความสำเร็จในการตอบสนองภารกิจ โดยแบ่งออกเป็น 3 รูปแบบได้แก่ 1) การบริหารแบบร่วมกันกำกับดูแล (Shared governance) 2) องค์การนำ (Lead organization) และ 3) องค์การบริหารเครือข่าย (Network Administrative Organization (NAO) และสำหรับการบริหารแบบร่วมกันกำกับดูแล (Shared Governance) ในรูปแบบนี้สอดคล้องกับความเป็นหุ้นส่วนเชิงพื้นที่ที่จำเป็นต้องอาศัยองค์กรเครือข่ายภายในพื้นที่ในการขับเคลื่อนการพัฒนาที่ผู้เข้าร่วมทุกส่วนมีส่วนร่วมในการตัดสินใจและจัดการกิจกรรม

หุ้นส่วนเชิงพื้นที่ในการพัฒนาเศรษฐกิจฐานราก

การขับเคลื่อนการพัฒนาเศรษฐกิจฐานรากเป็นการพัฒนาที่ต้องการยกระดับเป็นประเทศที่มีรายได้สูงพร้อมการกระจายรายได้อย่างทั่วถึง โดยเริ่มจากการวางรากฐานที่มั่นคงให้กับเศรษฐกิจในอนาคตโดยการส่งเสริมเศรษฐกิจระดับชุมชนท้องถิ่นให้มีความเข้มแข็ง มีศักยภาพพร้อมในการแข่งขันที่สามารถพึ่งพาตนเองได้ ซึ่งจะสามารถยกระดับมาตรฐานการครองชีพและความเป็นอยู่ของประชาชนในชุมชนให้ดีขึ้น และนำไปสู่การแก้ไขปัญหาความเหลื่อมล้ำของประชาชน ลดความยากจน และความไม่เสมอภาคตามเป้าหมายการพัฒนาชาติ โดยเฉพาะด้านการสร้างโอกาสและความเสมอภาคทางสังคม เพื่อให้ทุกคนได้รับผลประโยชน์จากการพัฒนาอย่างทั่วถึงและเป็นธรรม ผ่านการปรับโครงสร้างทางเศรษฐกิจและพฤติกรรม และด้านการสร้างความสามารถในการแข่งขัน โดยการพัฒนาและส่งเสริมการสร้างมูลค่าสินค้าเกษตรเพื่อสร้างรายได้ให้เกษตรกรและการส่งเสริมวิสาหกิจชุมชนในการพึ่งพาตนเอง โดยหลายประเทศได้มุ่งเน้นการดำเนินนโยบายด้านการพัฒนาเศรษฐกิจในระดับฐานราก เพื่อให้ชุมชนมีรายได้มากยิ่งขึ้นและหลุดพ้นจากความยากจน สอดคล้องกับเป้าหมายการพัฒนาที่ยั่งยืน (Sustainable Development Goals-SDGs) ขององค์การสหประชาชาติ ที่มุ่งขจัดความยากจนทุกรูปแบบ ซึ่ง เศรษฐกิจฐานรากเป็นฐานของประเทศหากที่จำเป็นต้องเชื่อมโยงกับเศรษฐกิจมหภาคเพื่อเกื้อกูลการพัฒนาอย่างบูรณาการ สมดุล ยั่งยืน และก้าวหน้า (ประเวศ วะสี, 2558) ความเข้มแข็งของเศรษฐกิจฐานรากอยู่ที่การมีสัมมาชีพเต็มพื้นที่ที่ทำให้เกิดความร่มเย็นเป็นสุข ครอบคลุมอบอุ่น ชุมชนเข้มแข็ง เป็นรูปธรรมของเศรษฐกิจพอเพียงและการพัฒนาที่ยั่งยืน และความเข้มแข็งของวิสาหกิจชุมชนที่เป็นระบบเศรษฐกิจชุมชนในการจัดการโดยชุมชน และการเชื่อมโยงกับการตลาด ความเข้มแข็งของวิสาหกิจชุมชนจะส่งผลให้ชุมชนมีความเข้มแข็งมากขึ้นและเกิดการเชื่อมโยงกับระบบเศรษฐกิจมหภาคอย่างเกื้อกูลและเข้มแข็งไปด้วยกัน ซึ่งสัมมาชีพและวิสาหกิจชุมชนมี ดังนี้ 1) เศรษฐกิจฐานชุมชนเกษตรกรรม 2)

การแปรรูปอาหารและความเชื่อมโยงกับยุทธศาสตร์อาหาร 3) อุตสาหกรรมชุมชน ตลาดชุมชน วิสาหกิจชุมชน 4) การท่องเที่ยวชุมชน 5) พลังงานชุมชน 6) ธนาคารต้นไม้ 7) การแพทย์แผนไทย และสมุนไพร 8) การมีวิชาช่างเต็มทั้งตำบล 9) สถาบันการเงินของชุมชนระดับตำบล 10) ระบบข่าวสารชุมชน ทั้งนี้เศรษฐกิจชุมชนเป็นเศรษฐกิจบูรณาการที่เชื่อมโยงชีวิต สังคม วัฒนธรรม สิ่งแวดล้อม เพื่อการพัฒนาอย่างยั่งยืน

การดำเนินงานขับเคลื่อนการพัฒนาเศรษฐกิจฐานรากมีกระบวนการขับเคลื่อน ได้แก่ 1) การเข้าถึงปัจจัยการผลิต ทั้งด้านทรัพยากรและโอกาสในการเข้าถึงแหล่งทุน วัตถุดิบที่มีคุณภาพ รวมถึงอุปกรณ์เครื่องจักรที่ช่วยในการผลิต 2) การสร้างองค์ความรู้ ทั้งในชุมชนและการส่งเสริมความรู้เพื่อสร้างประโยชน์ต่อยอด ทั้งด้านมาตรฐานสินค้า ประสิทธิภาพกระบวนการผลิต การวิจัย จดสิทธิบัตรและการขึ้นทะเบียนสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ (Geographical Indication หรือ GI) 3) การตลาด มีการพัฒนาแบบบูรณาการตั้งแต่การวิเคราะห์ตลาดไปจนถึงช่องทางการขายใหม่ ๆ การพัฒนาสินค้าใหม่ การบรรจุหีบห่อ การสร้างแบรนด์ 4) การสื่อสารสร้างการรับรู้เพื่อความยั่งยืน ช่วยสร้างแบรนด์และหาช่องทางการประชาสัมพันธ์ผ่านสื่อท้องถิ่นและสื่อระดับประเทศ ให้คนในชุมชนมีความรัก สามัคคีและภูมิใจในสินค้าของท้องถิ่นตนเอง สร้างความเข้าใจถึงการทางานและหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง 5) การบริหารจัดการ ทั้งด้านต้นทุน บัญชี และการบริหารความเสี่ยง การจัดหาแผนธุรกิจ การบริหารด้านการเงิน และการรักษาสิ่งแวดล้อม โดยขับเคลื่อนในรูปแบบของ Social Enterprise (SE) หรือวิสาหกิจเพื่อสังคม ซึ่งจะต้องอาศัยความร่วมมือกับหน่วยงานในพื้นที่ และองค์ความรู้ทางวิชาการในการขับเคลื่อนการพัฒนา ในรูปแบบความเป็นหุ้นส่วนหุ้นส่วนเชิงพื้นที่ ที่ผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย (Stakeholder) มีความรู้สึกว่าตนเป็นหุ้นส่วนอย่างแท้จริง ในการส่งเสริมการพัฒนาาร่วมกัน โดยองค์ประกอบของหุ้นส่วนหุ้นส่วนเชิงพื้นที่ ประกอบด้วยสองกลุ่มคือ มหาวิทยาลัย และชุมชน มีบทบาทในการเข้าร่วมดำเนินการเพื่อพัฒนา และใช้ประโยชน์ร่วมกันในพื้นที่ร่วมกัน ได้แก่

1. บทบาทมหาวิทยาลัย

ความท้าทายหลายประการที่สถาบันการศึกษาและชุมชนต้องเผชิญในบริบทของการเปลี่ยนแปลงทางสังคม เศรษฐกิจ และสถาบันที่ส่งผลกระทบต่อทั้งมหาวิทยาลัยและชุมชนทั่วโลก นอกจากประโยชน์ที่ได้รับจากความคิดริเริ่มดังกล่าวแล้ว การศึกษายังพบว่า UCP มีแนวโน้มที่จะก่อให้เกิดความตึงเครียดและความขัดแย้งภายใน ซึ่งเป็นอันตรายต่อจิตวิญญาณของการทำงานร่วมกันระหว่างพันธมิตร (Strier, 2014) โดยแนวคิดดังกล่าวเป็นแนวคิดแบบกว้าง ๆ ซึ่งอาจรวมถึงโครงการวิจัยโดยชุมชน กิจกรรมการเรียนรู้ด้านบริการ หน่วยงานการศึกษาของมหาวิทยาลัยและ

ชุมชน โครงการที่ใช้ร่วมกัน ซึ่งความร่วมมือเหล่านี้เป็นการมีส่วนร่วมในรูปแบบการดำเนินงาน ขอบเขตของกิจกรรม และระดับของภาระผูกพันที่แตกต่างกัน ซึ่งหลายศตวรรษที่ผ่านมา มหาวิทยาลัยมีบทบาทอย่างมากในการพัฒนาคน ทำการวิจัยเพื่อพัฒนาคุณภาพชีวิต และ ดำเนินการจัดตั้งสถาบันขึ้นในชุมชน เพื่อเตรียมความพร้อมในการรับมือกับความท้าทายระดับโลกที่ ซับซ้อน แต่มหาวิทยาลัยต้องเผชิญกับแรงกดดันที่เป็นผลกระทบท่ามกลางกระแสความนิยม เช่น ภาวะถดถอยความเชื่อมั่นในสถาบันของรัฐเพิ่มขึ้นอย่างต่อเนื่อง แรงกดดันทางด้านงบประมาณ ตลอดจนความเหลื่อมล้ำที่เพิ่มสูงขึ้นด้วยเหตุผลหลายประการที่มหาวิทยาลัยต้องแสดงให้เห็นถึงคุณค่า ที่มีต่อสังคมที่จะแสดงให้เห็นถึงการมีส่วนร่วมของมหาวิทยาลัยเพื่อประโยชน์สาธารณะ และ ชุมชนเกิดผลอันเป็นประโยชน์ซึ่งกันและกัน ผ่านความร่วมมือในการพัฒนาเศรษฐกิจของชุมชนและ นวัตกรรม ซึ่งได้รับประโยชน์อย่างเท่าเทียมกัน นับว่าเป็นความร่วมมือเชิงสถาบันระหว่าง สถาบันการศึกษาและชุมชนในกระบวนการเสริมสร้างศักยภาพภายในชุมชน (Brown-Luthango, 2013) โดยเชื่อมโยงการเรียนรู้ในห้องเรียนเข้ากับภูมิปัญญาของชุมชน ในการมีส่วนร่วมของชุมชน ทั้งหลักสูตรหลักและหลักสูตรร่วมที่นักศึกษา คณาจารย์ พนักงาน และประชาชนในชุมชนล้วนเป็น ผู้มีส่วนร่วมในฐานะ ผู้รับใช้ร่วม และผู้ร่วมสร้างความรู้ ซึ่งเป็นหลักในการสร้างคุณค่าของ มหาวิทยาลัย ประกอบด้วย การมีส่วนร่วมของพลเมือง การมีส่วนร่วมของสาธารณะ และการ ให้บริการวิชาการ ซึ่งทั้ง 3 มีความสำคัญที่เป็นคุณค่าของมหาวิทยาลัยในการส่งมอบให้กับสังคม ควบคู่ไปกับการศึกษาและการวิจัย เป็นการมีส่วนร่วมแบบองค์รวมในการทำงานร่วมกันกับพันธมิตร และชุมชนเพื่อสร้างผลลัพธ์ที่เป็นประโยชน์ร่วมกัน ที่เป็นจุดเปลี่ยนสำคัญของการดำเนินการ บริหารงานกับสังคมของมหาวิทยาลัย ซึ่งเดิมดำเนินการอยู่ในรูปแบบของงานบริการวิชาการ (Service) และงานอาสาสมัคร (Volunteer) เป็นหลัก ไปสู่การทำงานร่วม (Engagement) กับ “ภาคีในพื้นที่” ในลักษณะเชิงสถาบัน ที่เป็นหุ้นส่วนระยะยาว (Long-Term Partnership) และมีความคาดหวังให้มหาวิทยาลัย เป็นผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย (Stakeholders) ชุมชนหรือสังคมในพื้นที่ อย่างแท้จริง ซึ่งแบ่งระดับการเป็นหุ้นส่วนสังคมประกอบด้วย 1) ความร่วมมือในการเรียนการสอน และการวิจัย โดยการสร้างหลักสูตรที่อิงจากความต้องการของชุมชนท้องถิ่นที่ร่วมกันพัฒนารายวิชา ที่ส่งเสริมต่อการพัฒนาพื้นที่ในมิติการมีส่วนร่วมร่วมกัน 2) การมีส่วนร่วมของบุคลากร นักศึกษา และบริการสู่พื้นที่สาธารณะ โดยการเข้าไปเป็นแรงผลักดันในการพัฒนาพื้นที่ร่วมกับชุมชนท้องถิ่นที่ สถาบันตั้งอยู่ที่เป็นความร่วมมือกับหน่วยงานในพื้นที่ 3) การให้คุณค่าและการเรียนรู้จาก ผู้เชี่ยวชาญภายนอกที่ผ่านการวิเคราะห์ สังเคราะห์องค์ความรู้ที่เหมาะสมในพื้นที่ที่พร้อมนำไปสู่ การพัฒนาร่วมกัน และ 4) การสร้างแพลตฟอร์มสำหรับการพัฒนาความรู้สาธารณะ เพื่อให้บรรลุ

เป้าหมายดังกล่าวจำเป็นต้องมีการทำงานร่วมกันระหว่างทุกกลุ่มที่เกี่ยวข้องกับการสร้างความสัมพันธ์ระหว่างมหาวิทยาลัยกับพันธมิตร ผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย และสาธารณชน โดยเฉพาะบทบาทของมหาวิทยาลัยในฐานะมหาวิทยาลัยแห่งการมีส่วนร่วม

2. บทบาทชุมชน

ความเป็นหุ้นส่วนของชุมชนอธิบายถึงความร่วมมือระหว่างสถาบันอุดมศึกษากับชุมชนขนาดใหญ่ (ระดับท้องถิ่น ระดับภูมิภาค ระดับชาติ) เพื่อแลกเปลี่ยนความรู้และทรัพยากรที่เป็นประโยชน์ร่วมกันในบริบทของความเป็นหุ้นส่วนและการแลกเปลี่ยนซึ่งกันและกัน จุดประสงค์ของความเป็นหุ้นส่วนของชุมชน คือ ความร่วมมือของความรู้และทรัพยากรเพื่อแก้ไขปัญหาทางสังคมที่สำคัญและมีส่วนร่วมในสาธารณประโยชน์ ซึ่งชุมชนท้องถิ่น ถือว่าเป็นหน่วยงานที่เล็กที่สุดในรูปแบบองค์กรที่เป็นการก่อรวมตัวของประชาชนในพื้นที่ที่มีความมุ่งหวังในการพัฒนาพื้นที่ของตนให้เกิดความเข้มแข็งและยั่งยืน ซึ่งหากจะพัฒนาให้สังคมเข้มแข็งและมีรากฐานที่มั่นคงจำเป็นจะต้องเริ่มจากฐานรากของสังคมเป้าหมายสูงสุดอยู่ที่ความกินดี อยู่ดี และมีความสุขอย่างเสมอภาคและเท่าเทียมกันและเพื่อให้ตนเองได้รับประโยชน์ คือ การมีความรู้ ความเข้าใจ ความมั่นใจและสามารถนำไปใช้ประกอบการดำรงชีวิตได้ โดยการพัฒนาประเทศมีทั้งผลดีและผลเสีย (สมศักดิ์ ศรีสันติ, 2556) ประเทศไทยก็เป็นอีกประเทศหนึ่งที่กำลังก้าวไปสู่ประเทศพัฒนา ทำให้คนในประเทศเริ่มที่จะทิ้งความเป็นอยู่ที่คนไทยของเราไป หันไปเน้นภาคอุตสาหกรรม ดิจิทัลนิยม ชอบความฟุ้งเฟ้อก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงในแทบจะทุกด้านไม่ว่าจะเป็นด้านเศรษฐกิจ การเมือง วัฒนธรรม สังคม และสิ่งแวดล้อม (มูลนิธิชัยพัฒนา, 2563) ซึ่งมีกระบวนการขับเคลื่อนที่โดยการสร้างความเข้าใจให้ชัดเจนเกี่ยวกับการพัฒนาเศรษฐกิจฐานรากในพื้นที่ เพื่อพัฒนาคน พัฒนาระบบการจัดทำแผนและการทำงานร่วม ดังนี้

2.1 สืบหาข้อมูลทั้งในระดับครัวเรือน และระดับกลุ่ม เพื่อการจัดทำระบบฐานข้อมูลทั้งในระดับครัวเรือนสมาชิก และระดับกลุ่มที่เป็นลายลักษณ์อักษร หรือไฟล์ข้อมูลที่ต้องการ ครบถ้วน

2.2 นำข้อมูลที่ได้อาวิเคราะห์ศักยภาพ ปัญหา ทิศทางต่าง ๆ ของชุมชน เพื่อให้ชุมชนมีระบบข้อมูลและชุดความรู้ศักยภาพของชุมชนที่สามารถนำไปใช้ประโยชน์ได้

2.3 จัดทำแผนแม่บทชุมชนพัฒนาไปสู่การจัดทำแผนพัฒนาตำบลทุกมิติ (สังคม วัฒนธรรม ประเพณี การเมือง ฯลฯ) ครอบคลุมด้านปัจจัยสี่ โดยกำหนดเป้าหมายการพัฒนาเศรษฐกิจชุมชน ที่มาจากการมีส่วนร่วมของคนในชุมชน

2.4 นำแผนไปปฏิบัติ เพื่อการพัฒนาคน พัฒนาอาชีพ พัฒนาสวัสดิการ ให้เกิดการเปลี่ยนแปลงที่เป็นรูปธรรมในชุมชน เช่น มีการผลิตแลกเปลี่ยนหรือแบ่งปันปัจจัยการผลิต/ผลผลิต และหรือเชื่อมโยงปัจจัยการผลิต/ผลผลิตกับตลาดภายนอกได้ เป็นต้น

2.5 มีการทบทวนระบบข้อมูลกลุ่ม ชุมชน ตำบลทุกปี เพื่อเชื่อมโยงแผนไปสู่การพัฒนาด้านอื่น ๆ

ประโยชน์ทางวิชาการ

รูปแบบความเป็นหุ้นส่วนเชิงพื้นที่ ถือว่าเป็นรูปแบบการบริหารงานที่อาศัยความร่วมมือในการต่อยอดองค์ความรู้ทางวิชาการจากรูปแบบความร่วมมือที่มหาวิทยาลัยเข้าไปช่วยพัฒนาพื้นที่ในท้องถิ่นสู่การพัฒนาแบบบูรณาการการทำงานร่วมกันที่เน้นความต้องการของท้องถิ่นเป็นหลักสำคัญ และต่างฝ่ายต่างมีส่วนร่วมในการร่วมคิด ร่วมทำ ร่วมรับผิดชอบ และรับผลประโยชน์ร่วมกัน โดยทั้งสองฝ่ายต่างต้องมีเป้าหมายในการพัฒนา เปลี่ยนจากโครงการพัฒนาเชิงกิจกรรม เป็นการร่วมกันทำในความเป็นหุ้นส่วนที่พร้อมปรับเปลี่ยนการดำเนินงานในวิถีที่สอดคล้องกัน ถือเป็นอีกรูปแบบหนึ่งที่มหาวิทยาลัยใช้จุดเด่นขององค์กรที่เป็นแหล่งบ่มเพาะองค์ความรู้วิชาการที่ร่วมเป็นส่วนหนึ่งในการให้ความสำคัญกับท้องถิ่นหรือพื้นที่ที่มหาวิทยาลัยตั้งอยู่ในการขับเคลื่อนการพัฒนาไปพร้อมกัน ตั้งแต่การพัฒนาหลักสูตรที่ตอบโจทย์การพัฒนาท้องถิ่น การทำวิจัยที่มุ่งเน้นชุดความรู้ที่เชื่อมโยงกับท้องถิ่นในการยกระดับศักยภาพวิสาหกิจชุมชน ซึ่งเป็นอุตสาหกรรมชุมชนในการยกระดับเศรษฐกิจฐานราก การดูแลและให้คำปรึกษาให้กับท้องถิ่นซึ่งถือเป็นพี่เลี้ยงในการดูแลและขับเคลื่อนท้องถิ่น พร้อมทั้งการยกระดับทรัพยากรในพื้นที่ให้เกิดการใช้และพัฒนาที่เกิดประโยชน์สูงสุด การเสริมสร้างทุนมนุษย์ในท้องถิ่นในการดึงศักยภาพเพื่อการขับเคลื่อน การสร้างความเป็นธรรมและลดความเหลื่อมล้ำในสังคมที่เป็นตัวเชื่อมการพัฒนาให้กับท้องถิ่น

บทสรุป

ความเป็นหุ้นส่วนระหว่างมหาวิทยาลัยและชุมชนได้แพร่หลายในระดับอุดมศึกษาเพื่อตอบสนองต่อการเคลื่อนไหวการมีส่วนร่วมของพลเมือง การพัฒนาหลักสูตร เช่น การพัฒนาการเรียนรู้ที่หลักสูตรเชื่อมโยงเข้ากับการมีส่วนร่วมในชุมชนผ่านความร่วมมือระหว่างมหาวิทยาลัยและชุมชน ความเป็นหุ้นส่วนเชิงพื้นที่ระหว่างมหาวิทยาลัยกับท้องถิ่น โดยท้องถิ่นในฐานะเจ้าของพื้นที่ที่ซึ่งเอื้อต่อความสัมพันธ์ที่เป็นประโยชน์ร่วมกันในความต้องการของชุมชน ที่จะมีความรับผิดชอบต่อกัน มีความคาดหวัง และกำหนดเป้าหมายร่วมกัน ภายใต้ข้อตกลงต่าง ๆ ที่กำหนดขึ้นร่วมกัน ซึ่งสิ่งสำคัญคือต้องแน่ใจว่างานระหว่างภาคส่วนได้รับการสนับสนุนโดยความร่วมมือกันเป็นอย่างดี โดย

เริ่มจากการตั้งเป้าหมายร่วมกัน ที่ร่วมกันตั้งเป้าหมายไปในทิศทางเดียวกัน และดำเนินการร่วมกัน เพื่อให้สำเร็จ ในขณะที่รูปแบบการกำกับดูแลและการจัดการ มีการสร้างความสัมพันธ์กับท้องถิ่นในการเชื่อมต่อกับชุมชนและสนับสนุนกลุ่มท้องถิ่นในการเสริมสร้างความเป็นอยู่ที่ดีที่สามารถเปลี่ยนแปลงความสัมพันธ์ระหว่างบริการสาธารณะและท้องถิ่นที่ให้บริการไปสู่ชุมชนที่ประชาชนเป็นผู้รับประโยชน์ นำไปสู่การสร้างพันธมิตรหลายหน่วยงานที่ครอบคลุมผู้มีส่วนได้ส่วนเสียในวงกว้าง ตั้งแต่รัฐบาล ท้องถิ่น ภาคส่วนอาสาสมัคร คนในท้องถิ่น และอื่น ๆ ที่สามารถนำไปสู่การพัฒนาในด้านต่าง ๆ เช่น ด้านสาธารณสุข การดูแลสุขภาพผู้ใหญ่ การบริการเด็กปฐมวัย การบริการสำหรับเด็ก ที่อยู่อาศัย การวางแผน และด้านสิ่งแวดล้อม ซึ่งมีบทบาทสำคัญในการกระตุ้นเศรษฐกิจในการพัฒนาท้องถิ่นให้เกิดความเข้มแข็ง และการจัดการทรัพยากรร่วมกัน ที่สามารถช่วยสร้างวิธีการแบบมีส่วนร่วมมากขึ้นในการจัดการทรัพยากร ที่ทุกคนสามารถเข้าใช้ประโยชน์จากทรัพยากรในพื้นที่ร่วมกันอย่างมีประสิทธิภาพมากที่สุด ที่จะดูแลรักษาทรัพยากรร่วมกันอย่างยั่งยืน

องค์ความรู้ใหม่

ความเป็นหุ้นส่วนเชิงพื้นที่ระหว่างมหาวิทยาลัยกับชุมชนท้องถิ่น เป็นการเปลี่ยนแปลงเชิงโครงสร้างของบทบาทมหาวิทยาลัยในศตวรรษที่ 21 ที่ต้องหลอมรวมภารกิจทางวิชาการเข้ากับการพัฒนาเศรษฐกิจฐานราก โดยมหาวิทยาลัยมีบทบาทในฐานะ “สมอเรือ” ที่ยึดโยงอยู่กับพื้นที่นั้นที่เป็น “ผู้ร่วมพัฒนา” ในฐานะหุ้นส่วนร่วมกับชุมชน ที่เชื่อมโยงในทุกระดับ ตั้งแต่วิสัยทัศน์ หลักสูตร การวิจัย การบริการวิชาการ และการจัดการความรู้ โดยเฉพาะการเปลี่ยนบทบาทของชุมชนจากผู้รับความช่วยเหลือไปสู่ผู้ร่วมกำหนดทิศทางการพัฒนา ร่วมกันใช้ทรัพยากรและองค์ความรู้เพื่อสร้างเศรษฐกิจฐานรากทำให้เกิดระบบการเรียนรู้ร่วมที่มีลักษณะเป็นพลวัต เป็น “หุ้นส่วนสาธารณะ” ที่มีบทบาทร่วมในการออกแบบอนาคตของท้องถิ่นอย่างมีเป้าหมายและมุ่งสู่การพัฒนาที่เท่าเทียม ยืดหยุ่น และยั่งยืนในระยะยาว

เอกสารอ้างอิง

- ไททัศน์ มาลา. (2561). การจัดการปกครองสาธารณะแนวใหม่ (New Public Governance: NPG): แนวคิดและการประยุกต์ใช้ในการจัดการปกครองท้องถิ่น. วารสารวไลยอลงกรณ์ปริทัศน์ (มนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์), 8(1), 179-194.
- ประเวศ วะสี. (2558). วิธีการและกลไกยุทธศาสตร์ประชารัฐสร้างความเข้มแข็งเศรษฐกิจฐานรากบนหลักการเศรษฐกิจพอเพียง. หมอชาวบ้าน.

- มูลนิธิชัยพัฒนา. (2563). *องค์ประกอบของเศรษฐกิจพอเพียง*. http://www.chaipat.or.th/site_content/34-13/3579-2010-10-08-05-24-39.html
- วิจารณ์ พานิช. (2561). *มหาวิทยาลัยหุ้นส่วนสังคมที่สหราชอาณาจักร*. https://www.ubu.ac.th/web/files_up/40f2018082115482876.pdf
- วิลาสินี ชูทอง, สมศักดิ์ ศรีสันติสุข และยุภาพร ยุภาศ. (2563). ปัจจัยความร่วมมือทางการบริหารที่มีผลต่อการพัฒนาข้าว: กรณีศึกษา องค์การปกครองส่วนท้องถิ่นในกลุ่มจังหวัดภาคกลางตอนบน 2. *วารสารรัฐประศาสนศาสตร์*, 18(1), 59-76.
- สมศักดิ์ ศรีสันติ. (2556). *การเปลี่ยนแปลงสังคมและวัฒนธรรม*. มหาวิทยาลัยขอนแก่น.
- สาริกา เจนเข้ว่า และเสวียน เจนเข้ว่า. (2562). การจัดการศึกษาแบบภาคีหุ้นส่วน : แนวทางการปฏิรูปการศึกษา. *วารสารการจัดการความรู้สู่การปฏิบัติที่เป็นเลิศ วิทยาลัยนครราชสีมา*, 1, 56-65.
- สุพัฒพงศ์ แยมอิม. (2564). ความเป็นหุ้นส่วนการบริหารการปกครองท้องถิ่นเพื่อการเสริมสร้างชุมชนแบบบูรณาการ. *วารสารการเรียนรู้สมัยใหม่*, 6(5), 351-365.
- หจกณ ชูเพ็ญ. (2551). กระบวนทัศน์ใหม่ของการบริหารจัดการท้องถิ่น. *วารสารการบริหารท้องถิ่น*, 1(4), 1-23.
- อดิสร ภู่อาระ. (2564). ป่าชุมชน : การจัดการภาครัฐสู่ประชาชน. *วารสารวิชาการมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏพระนครศรีอยุธยา*, 9(1), 1-21.
- Barker, D. (2004). The scholarship of engagement: A taxonomy of five emerging practices. *Journal of Higher Education Outreach and Engagement*, 9(2), 123–137.
- Brown-Luthango, M. (2013). Community-university engagement: The Philippi CityLab in Cape Town and the challenge of collaboration across boundaries. *Higher Education*, 6, 309–324.
- Compare, C., Pieri, C. & Albanesi, C. (2022). Community–University Partnership in Service-Learning: Voicing the Community Side. *Journal of Higher Education Outreach and Engagement*, 26(2), 79-102.
- Enos, S. & Morton, K. (2003). Developing a theory and practice of campus-community partnerships. In B. Jacoby (Ed.), *Building service partnerships* (pp. 20–41). Jossey-Bass.

- Goddard, J., Hazelkorn, E., Upton, S. & Boland, T. (2018), *Maximising Universities' Civic Contribution: A Policy Paper*. Wales Centre for Public Policy.
- Groulx, M., Nowak, N., Levy, K. & Booth, A. (2021). Community Needs and Interests in University- Community Partnerships for Sustainable Development. *International Journal of Sustainability in Higher Education*, 22(2), 274-290.
- Holliday, M.L., DeFalco, T. & Sherman J.D.B. (2015). Putting Impact First: Community University Partnerships to Advance Authentic Neighborhood Sustainability. *Metropolitan Universities Journal*, 26(3), 79-104.
- Loh, P. (2016). Community–university collaborations for environmental justice: toward a transformative co-learning model. *New Solutions: A Journal of Environmental and Occupational Health Policy*, 26(3), 412-428.
- Lydon, M. & Garcia, A. (2015). *Tactical Urbanism: Short-Term Action for Long-Term Change*. Island Press.
- Mosier, S. & RuxtonView, M. (2018). Sustainability university–community partnerships: Lessons for practitioners and scholars from highly sustainable communities. *Environment and Planning C Politics and Space*, 36(4), 479-495.
- Pagunuran, P. (2019). New Public Governance: A Regime-Centered Perspective. *Journal of Politics and Governance*, 6(2), 489–497.
- Porter, L. (2015). Who is learning what from whom? The beautiful messiness of learning partnerships. *Planning Theory and Practice*, 6(3), 409-434.
- Probst, C.S. (2022). *Community Sustainability Partnerships: An Opportunity to Advance the Goals of Communities and Universities*. Ph.D. Dissertation, Department of Higher Education Management, University of Pennsylvania.
- Provan, K. G. & Kenis, P. (2008). Modes of Network Governance: Structure, Management, and Effectiveness. *Journal of Public Administration Research and Theory*, 18(2), 229–252.
- Rickett, D. (2002). *Making your partnership work*. Winepress Publishing.
- Strier, R. (2014). Fields of paradox: university–community partnerships. *Higher Education*, 68, 155–165.

Tennyson, R.D. (2005). The Impact of Cognitive Science Movement on Instructional Design fundamentals. In B.B. Seels (Ed.). *Instructional Design Fundamentals: A reconsideration*. Educational technology publications.